

Ved at være en forstående redegørelse for Becks politik bliver bogen samtidig et udtryk for polsk skuffelse over den franske og den engelske politik. Især har forf. et godt øje til Bonnets tvetydige og i hendes øjne tydeligvis uoprigtige politik over for Polen. Den franske regering ville ofte aftvinge Polen løfter om støtte, f.eks. til Rumænien, men ville ikke selv yde noget. Forf. påviser også ud fra sit polske materiale, hvordan Bonnet i sine erindringer »glemmer« visse polske initiativer. Hun fremdrager iøvrigt Halifax' interesse for Polen i 1939 som en positiv faktor i den ændrede engelske holdning, der sås i den engelsk-polske aftale 6/4 1939.

Det nye i bogen ligger ikke i redegørelsen for den engelske, franske og tyske politik, men i fremdragelsen af de polske overvejelser som reaktioner på stormagternes adfærd. De polske kilder viser, at lederne i Polen var helt klare over, at Tyskland meget hurtigt kunne vende sig mod Polen. En mere kritisk holdning over for Becks politik kunne vel netop på denne baggrund føre til andre overvejelser, end forf. kommer til. En henvisning til tidens betingelser eller andre staters politik er næppe en tilstrækkelig forklaring. Problemet er, om der ikke var alternativer til Becks politik. En mere beskedent vurdering af Polens stilling kunne måske have ført til en anden – eventuelt passiv – holdning i den tjekkoslovakiske krise. Det svage punkt i Becks konception kommer indirekte frem, når forf. siger, at indmarchen i Teschen også var en protest mod et stormagtsdirektorium – uden om Polen, og hvor dets interesser var berørt.

H. Roos (*Polen und Europa. Studien zur polnischen Aussenpolitik, 1931-1939*. Tübingen, 1957) og St. Stanislawski, hvis bog forf. ikke har kunnet nå at benytte (*Polska a Monachium* (Polen og München). Warszawa, 1967), forholder sig begge kritisk til Becks politik.

I bibliografien s. 269 omtaler forf. artikler af den polske Paris-ambassadør Łukasiewicz (der selvfølgelig handler om 1939 og ikke som anført om 1919) i en svært tilgængelig polsk avis – hans bidrag findes iøvrigt også i numrene 46, 50, 54 og 82. Łukasiewicz-materiale foreligger nu tillige på engelsk i hans erindringer, *Papers and Memoirs of J. Łukasiewicz: Diplomat in Paris 1936-39*, 1970 (ed. W. Jędrzejewicz).

KAY LUNDGREEN-NIELSEN

EBERHARD JÄCKEL: *Frankreich in Hitlers Europa. Die deutsche Frankreichspolitik im Zweiten Weltkrieg. Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte. Band 14.* Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1966. 396 s. 28 DM.

HERMANN BÖHME: *Der deutsch-französische Waffenstillstand im Zweiten Weltkrieg. Erster Teil. Entstehung und Grundlagen des Waffenstillstandes von 1940. Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte. Band 12.* Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1966. 464 s. 1 kort. 43 DM.

Med Eberhard Jäckels *Frankreich in Hitlers Europa* har Robert Arons *Histoire de Vichy* (Paris 1954) og Adrienne Hytiers *Two Years of French Foreign Policy 1940-42* (Paris 1958) fået deres tyske pendant, samtidig med at et væsentligt område indenfor forskningen af den nazistiske okkupationspolitik under anden verdenskrig nu er blevet inddæmmet. Der er tale om et gennemsolidt arbejde, baseret på et

omfangsrigt kildemateriale fra de tyske stats- og partiarkiver, og skrevet med den nøgternhed og balance som karakteriserer den nye tyske historikergenerations *Bewältigung der Vergangenheit*. Jäckels Frankrigsmonografi hævder sig således smukt blandt de øvrige tyske besættelsesstudier af Broszat (Polen), Kwiet (Nederlandene) og Looock (Norge).

Rammerne for Frankrigs stilling i Hitlers Europa var indtil november 1942 trukket af våbenstilstanden i Compiègne i juni 1940, der gav regeringen i Vichy den fulde suverænitet over de sydøstlige departementer og overlod den kontrollen med alle de oversøiske områder inklusive det for Middelhavsstrategien så betydningsfulde Nordafrika; også den store og moderne flåde forblev i de besejredes besiddelse, omend i desarmeret stand. Den relativt milde våbenstilstand afspejlede Hitlers ønsker om at lette vejen til en forståelse med England og var samtidig en »gylden bro« til Vichy for at forhindre at regeringen drog i eksil med marinen og greb til udmattelseskriegen fra kolonierne. Compiègnedokumentet kunne have skabt en platform for et snævrere fransk-tysk samarbejde rettet imod England, således som f.eks. v. Ribbentrops mand i Paris, gesandten Abetz, og i hvert fald i begyndelsen også Laval og Darlan ønskede det. Imidlertid demonstrerer Jäckel entydigt at Hitler aldrig – selv ikke da frieriet til franskmændene var hedest som i Montoiredagene i oktober 1940 – ønskede at løfte Frankrig ud af den besejredes rolle. Hans mistro og ressentiment imod arvefjenden var usvækket krigen igennem, og så sent som i februar 1945, da den allierede invasion forlængst havde gjort den tyske besættelse af Frankrig til historie, erklærede han som sin største fejl at han overhovedet havde søgt et samarbejde med franskmændene.

Våbenstilstanden var blevet sluttet i rusen over oprejsningen fra 1918 og i troen på at man snart havde englænderne udenfor døren med hatten i hånden. Udviklingen skulle hurtigt vise at dette var en katastrofal fejltagelse og afsløre det kortsyn med hvilket Hitler og OKW havde frasagt sig mulighederne for at få støttepunkter i Middelhavet, dengang da lejligheden bød sig. Nu blev Nordafrika et af franskmændenes stærkeste kort under de følgende års *collaboration*, det forhandlingspolitiske spil, som Vichy gennem sin opportunisme og attentisme skulle forstå at drive som ingen anden regering i Hitlers Europa. Jäckels arbejde er bogen om samarbejdspolitikken set fra tysk hold, med dens mylder af rivaliserende og hinanden modarbejdende okkupationsorganer og med dens brede register af *Zuckerbrot und Peitsche*, af terror og pression. Det er hovedopfattelsen at Hitler i afgørende grad satte sit personlige præg på den tyske frankrigspolitik, og fremstillingen efterlader da også et stærkt indtryk af den ringe margin der blev givet for andre initiativer og for en anden og mere smidig politik. Det gælder militærets bestræbelser, og det gælder ikke mindst »idealisten« Abetz' forsoningspolitik i Paris, der på denne baggrund får et særligt uvirkelighedens skær. Danske historikere kan hente mange impulser i disse kapitler, for nok var Christiansborg ikke Vichy og Scavenius ingen Laval, men den »halve frihed« – udtrykket er Pétaíns – som begge lande nød godt af i de første krigsår, gør en sammenligning af okkupationsforholdene meningsfuld. Især viser tyskernes manipulationer med den franske regering, hvilken fundamental fejlurdering det var af en mand som Scavenius at tro på at en good-will-politik kunne give resultater i Berlin. Det var ikke givet nogen at sanke sig gode gerninger i Førerhovedkvarteret, hvor parolen var den entydige og enkle at det gjaldt om at presse citronen til sidste dråbe!

Hovedvægten i *Frankreich in Hitlers Europa* ligger i årene indtil totalbesættelsen i november 1942, hvorefter en egentlig konstruktiv forhandlingspolitik ophørte. Bogen havde utvivlsomt vundet i klarhed og perspektiv, om Jäckel havde sluttet her. Nu får vi på de sidste 100 sider en række løst sammenhængende afsnit omhandler dag-til-dag-politikken under invasionstruslen fra vest, men uden dybde og større politisk relevans. Et sidste kapitel behandler den franske spøgelsesregerings ophold i eksilet på Schloss Sigmaringen i Schwaben og fascisternes sluttelige magtovertagelse under Doriot og Brinon.

Våbenstilstanden i juni 1940 blev sluttet mellem den franske og den tyske overkommando, hvorved det blev militæret der kom til at varetage dens udførelse og fortolkning i praksis. Til dette formål nedsattes våbenstilstandskommissionen i Wiesbaden, der i den første tid fik en fremtrædende plads i det tyske okkupationsstyre. Hermann Böhme, forfatteren til *Der deutsch-französische Waffenstillstand im Zweiten Weltkrieg*, deltog som oberstløjtnant i våbenhvileforhandlingerne og var indtil 1943 stabschef i kommissionen, hvilket naturligvis giver ham ganske særlige forudsætninger for at skrive dens historie. Desværre holder han sig ikke hertil, men har valgt at give en omfattende beskrivelse af hele den tyske Frankrigspolitik indtil vendepunktet i begyndelsen af juli 1940 med Churchills angreb på den franske flåde i Mers-el-Kebir. Det er blevet til en bred og detaljeret fremstilling, hvor forfatteren også vover sig ind på indrefranske forhold og i det hele uden større originalitet træder mangel på stil, der allerede er trampet godt til af tidligere forskere. (Man noterer sig i denne forbindelse at Jäckels og Böhmes arbejder ikke er synkroniseret, til trods for at de kommer på samme forlag og i samme år; ja, de nævner endog ikke hinandens bøger i hverken forord eller litteraturliste). Værdifuld er i Böhmes bog redegørelsen for våbenstilstandsforhandlingerne og den afsluttende, kompetente analyse af selve traktaten. For et ikke-franskkyndigt publikum turde også gennemgangen af den interne franske debat for eller imod våbenhvilen være af interesse. Selv bedømmer han våbenstilstanden positivt, men understreger dens skæbnesvangre virkninger for neutraliseringen af fransk Nordafrika. Spørgsmålet om det i sommeren 1940 havde været muligt for tyskerne at føre krigen over Gibraltarstrædet og slå franskmændene i Marokko, besvarer Böhme med et ja; men han understreger samtidig at den strategiske konception manglede herfor. Bogens bedste afsnit er den grundige gennemgang af det tyske forvaltningsapparat i Frankrig, suppleret med beskrivelsen af den franske og den italienske del af våbenstilstandskommissionen. Her kommer Böhmes kvalifikationer som medlevende person til deres fulde ret.

HANS KIRCHHOFF

GERRIT VAN ROON: *Neuordnung im Widerstand. Der Kreisauer Kreis innerhalb der deutschen Widerstandsbewegung*. München, R. Oldenbourg Verlag, 1967. xii+652 s. Ill. DM 52,-.

Bogen om den såkaldte Kreisauer-kreds, en af de væsentligste grupperinger i den tyske modstandsbevægelse mod nazismen under Den anden Verdenskrig, er en hollandsk historikers disputats. Den er et solidt og grundigt værk, bag hvilket der ligger et enormt arbejde.